

Такий вид кредиту обґрунтовує російський вчений А. Макеєв в своїй науковій статті. Проте він зазначає, що висновок про право на існування операції векселедавницького кредиту можна зробити лише аналізуючи зміст конкретних договорів, які оформлюють дані операції.⁶

Враховуючи зазначені аспекти вексельного кредитування, можна зробити певні висновки.

По-перше, не слід розглядати в якості вексельного кредиту будь-які кредитні відносини, в яких тим чи іншим чином використовуються векселі. Тому, відповідно до існуючої думки українських науковців, до вексельного кредиту слід відносити певні операції банків з векселями, як то врахування векселів та надання кредитів під забезпечення векселями. Такі операції регулюються чинним законодавством України в галузі банківської справи та належать до активних кредитних операцій банків з цінними паперами.

По-друге, дещо суперечливою виявляється думка з приводу того, що поряд з врахуванням векселів, вексельним кредитом є тільки надання позик до запитання під забезпечення векселів. Адже ні законодавство, ні практика не встановлюють такого обмеження. Це може бути не тільки позика до запитання, але й позика на певний строк. Позики до запитання це особливий вид кредитування і називається онкольним кредитом.

По-третє, слід зазначити, що деякими авторами виділяється ще один різновид вексельного кредиту, так званий векселедавницький кредит, суть якого відрізняється від суті операцій врахування векселів та надання кредиту під забезпечення векселів.

¹ Банківське право України: Навч. посібник / За заг. ред. А.О. Селіванова. – К.: Ін Юре. – 204 с.

² Див.: «Про затвердження Положення про операції банків з векселями» Постанова Правління НБУ від 28.05.99 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 1999. – № 7. – 54 с.

³ Див.: Банківське право України: Навч. посібник / За заг. ред. А.О. Селіванова. – К.: Ін Юре, 2000 та Качан О.О. Банківське право: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2000.

⁴ Див.: Белов В.А. Практика вексельного права. – М.: ЮрИнфоР, 1998. – 181 с.

⁵ Див.: «Про затвердження Положення про операції банків з векселями» Постанова Правління НБУ від 28.05.99 р. // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 1999. – № 7. – 54 с.

⁶ Див.: Макеєв А. Когда вексель лучше денег // Экономика и жизнь: Ваш партнер. – 1994. – № 41. – 19 с.

*Ленех С.М.,
асистент кафедри цивільного права
та процесу Львівського національного
університету ім. Івана Франка*

УСТУПКА ВИМОГИ І ПЕРЕВІД БОРГУ В КРЕДИТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАННЯХ

Нереміна сторін в кредитному зобов'язанні як один із ефективних способів повернення позичених грошей відбувається в порядку часткового (сингулярного) правонаступництва на засадах, визначених главою 17 ЦК України.

Наявність спеціальних вимог закону до кредитодавця, дискусійний характер окремих аспектів застосування до кредитного зобов'язання уступки вимоги та переведу боргу обумовлюють необхідність обговорення та більш чіткого однозначного врегулювання цих питань.

Щодо уступки права вимоги кредитором Олійник О.М. вважає, що “у даному випадку така можливість відсутня, або, іншими словами, кредитор у кредитній угоді може бути замінений на іншого кредитора лише в тому випадку, коли новий кредитор теж є банком або іншою кредитною

організацією. В інших випадках при уступці права вимоги є підстави казати про вихід за межі спеціальної компетенції банків і порушення принципів кредитування¹. Коментар такої позиції вимагає деяких уточнень. Насамперед, необхідно розмежувати поняття кредитора як сторони договору і як сторони зобов'язання. Кредитний договір є консенсуальним і між його укладенням та виконанням кредитором свого обов'язку по передачі грошей він виступає боржником у зобов'язанні, а тому у цей період може укласти угоду лише про перевід боргу. Оскільки професійне заняття кредитною діяльністю вимагає спеціалізації, ліцензування, то перевід боргу по видачі кредиту можливий лише між кредитними організаціями. Уступити право вимоги банк чи інша кредитна організація буде уповноважена тільки після передачі у розпорядження позичальника кредитних ресурсів, з цього моменту кредитором стане кредитором у зобов'язанні і передача його прав за цесією некредитній організації видається цілком допустимою і такою, що відповідає вимогам глави 14 ЦК України. Слід також частково погодитись із думкою про те, що з моменту представлення кредиту банком "правовідношення втрачає кредитну специфіку, що обумовлювала особливості кредитного інституту, в силу чого з цього моменту стороною на місці позикодавця може стати будь-яка особа"². Більш точним було б зауваження про те, що правовідношення втрачає специфіку кредитного посередництва і набуває загального позикового характеру. Відмінність полягає у тому, що позикодавець не вправі реалізувати контрольні функції кредитодавця, визначені у законі, але не передбачені договором, а також продовжувати нарахування і сплату відсотків. Рішенням арбітражного суду Львівської області від 11.03.1999 року було визнано недійсним пункт 1 договору уступки права вимоги, укладеного 19.12.1995 року між банком та некредитною організацією, в частині передачі права на винагороду у вигляді процентів, оскільки пункт 1 містив загальне положення про передачу усіх прав та обов'язків кредитора³. Однак, на момент укладення цесії відсотки уже були нараховані самим банком, уповноваженим на це законом. Натомість, якщо б цесія була вчинена до закінчення строку кредитування і дії договору, то з моменту заміни кредитора нарахування відсотків мало б припинитись, оскільки виникнення такого права у некредитних організацій суперечить закону.

З укладенням договору уступки права вимоги за кредитним договором кредитор втрачає право вимоги і за договорами, укладеними на забезпечення виконання зобов'язань за основною – кредитною угодою. Так, рішенням господарського суду вірно було відмовлено як неналежному позивачеві у задоволенні позову АППБ "Аваль" про визнання недійсним договору купівлі-продажу заставленого майна, укладеного уже після передачі комерційним банком своїх прав як кредитодавця за кредитним договором⁴.

Заміна позичальника до моменту отримання кредиту (як кредитора у зобов'язанні) в порядку цесії видається такою, що суперечить фідуціарному характеру кредитних відносин. З набуттям ним статусу боржника його заміна в порядку переведення боргу зі згоди кредитора відповідно до статті 201 ЦК України є цілком допустимою і досить часто трапляється у банківській практиці. Така процедура ускладнюється лише необхідністю оцінки кредитоспроможності нового контрагента.

До нетрадиційних способів забезпечення кредитних зобов'язань у літературі пропонується відносити уступку вимоги й перевід боргу⁵. Однак, з таким підходом погодитись не можна, оскільки заміна сторін у зобов'язанні є одним із можливих шляхів реального повернення кредитних ресурсів, але природа цього інституту не пов'язана із стимулюванням позичальника до виконання свого обов'язку. Перевід боргу як такий взагалі не створює жодних гарантій повернення позики, виконання обов'язку первісним боржником за кредитним договором анулює. Загалом слід відрізнити спосіб забезпечення виконання обов'язку від механізму повернення грошей, що передбачає заміну самого суб'єкта виконання.

Оскільки із зміною сторін в зобов'язанні відбувається зміна суб'єктів податкових зобов'язань, то у судовій практиці мали місце спроби податкових адміністрацій тлумачити пункт 14 Указу Президента України від 04.03.1998 року "Про заходи щодо підвищення відповідальності за розрахунки з бюджетами та державними цільовими фондами", за яким під час проведення розрахунків не допускається уступка вимоги та переведення боргу незалежно від наявності угод чи фінансових зобов'язань між резидентами, а також між резидентами та нерезидентами, як такий, що підлягає застосуванню до відповідних інститутів і у кредитних зобов'язаннях. Однак з таким підходом не можна погодитись, зважаючи на те, що зазначений Указ як і Закон України від 21.12.2000 року "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами" стосуються питань оподаткування, погашення зобов'язань юридичних або фізичних осіб перед бюджетами та державними цільовими фондами з податків та зборів (обов'язкових платежів), нарахування і сплати пені, штрафних санкцій, що застосовуються до платників податків контрольними органами. Норми вказаних законодавчих актів є нормами публічного права, а норми ЦК України – приватного права (у сферу якого і входять досліджувані інститути). Зазначений Указ не відповідає вимогам Конституції України, оскільки згідно з її "Перехідними положеннями" Президент протягом трьох років з дня прийняття Основного закону мав право видавати Укази з економічних питань, не врегульованих законом, однак, питання уступки вимоги й переводу боргу регулюються ЦК України.

Доповнення законодавства щодо можливості заміни сторони кредитного зобов'язання на конкретній стадії виконання угоди були б цілком доречними. У спеціальне кредитне законодавство доцільно також включити норму щодо заборони укладення угоди про безоплатну уступку вимоги, за якою цедентом виступає кредитна організація. Також важливим є встановлення в договорі моменту переходу до цесіонарія прав вимоги. З цього приводу актуальною була б пряма вказівка закону з метою уникнення суперечок між контрагентами і забезпечення захисту їх прав. Первісним фактором стимулювання законодавця до зайняття чіткої позиції з окреслених питань має стати захист інтересів вкладників, гроші яких і функціонують у цих процесах.

Література

1. Гридчук Д.М., Олійник В.О. *Забезпечення кредитних зобов'язань у діяльності банків.* – К.: Істина, 2001.
2. Олейник О.М. *Основы банковского права.* – М.: Юристъ, 1997.
3. Романец Ю.В. *Система договоров в гражданском праве России.* – М.: Юристъ, 2001.

¹ Олейник О.М. *Основы банковского права.* – М.: Юристъ, 1997. – 322 с.

² Романец Ю.В. *Система договоров в гражданском праве России.* – М.: Юристъ, 2001. – 456 с.

³ Справа № 1/71-4/13 / Архів господарського суду Львівської області.

⁴ Справа № 1/430-22/215 / Архів господарського суду Львівської області.

⁵ Гридчук Д.М., Олійник В.О. *Забезпечення кредитних зобов'язань у діяльності банків.* – К.: Істина, 2001. – 125 с.